

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ КОНФЛІКТ У ДЗЕРКАЛІ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Реферат. Аналіз визначальних для сучасного українського суспільства процесів, таких як трансформація суспільства, порушення його цілісності, зміна ролі держави в житті суспільства, деградація правлячого класу України та його вплив на соціальні процеси, формування ліній розлому в соціальному організмі, формування нових ідентичностей як наслідок соціального розлому, засвідчує, що східноукраїнський конфлікт з усією виразністю висвітлює ці процеси, які тривалий час проявлялися в суспільстві, створили підґрунтя конфлікту і залишаються факторами, що загрожують цілісності соціального організму України.

Ключові слова: українське суспільство, соціальний організм країни, східноукраїнський конфлікт, соціальні процеси, цілісність суспільства, соціальні розломи, ідентичність.

Східноукраїнський конфлікт, що триває вже більше двох років, змушує задуматися над змістом та характером соціальних змін в Україні, які відбуваються в українському суспільстві. Основні аспекти соціальних змін, що відбулися в Україні в період до Євромайдану, знайшли глибоке відображення в дослідженнях вітчизняних науковців, але отримані наукові результати не стали підґрунтям для розробки Національної стратегії розвитку України. Конфлікт у Донбасі гостро поставив на порядок денний проблему збереження цілісності українського суспільства.

У ЗМІ України протягом тривалого часу подавалася інформація, в якій визнавалася лише одна причина конфлікту – агресія режиму В. Путіна. Без підтримки ззовні жодна самопроголошена «республіка» дійсно не змогла б проіснувати й кількох тижнів. І все ж, зведення такого складного феномена як конфлікт у Донбасі лише до одного, та ще й зовнішнього чинника, є, на наш погляд, примітивізацією проблеми. Такий підхід не тільки ігнорує суспільно-політичні настрої значної частини жителів Донбасу та їхню суб'єктність, але й приховує роль правлячого класу України у виникненні цього конфлікту. Позиція правлячого класу зрозуміла, адже за розв'язання воєнного конфлікту хтось повинен нести відповідальність, а в конфліктах ніколи не буває, щоб одна сторона на 100 % була права, а інша – на 100 % винуватою. Якщо ж не усвідомити роль внутрішніх умов, у яких виник і розгортався конфлікт, не послабити їхнього деструктивного впливу, то наслідки можуть бути ще жахливішими.

Серед ґрунтовних досліджень змін в українському суспільстві – публікації фахівців Інституту соціології НАН України [1; 2] та вітчизняних економістів під керівництвом В. М. Гейця [3; 4]. Осмислення основних суперечностей і

тенденцій розвитку українського суспільства до та після Євромайдану постає необхідною умовою виявлення соціальних процесів, що впливають на цілісність соціального організму України. Саме ці процеси залишаються без належної уваги дослідників.

Мета статті – виявлення основних соціальних процесів, включаючи реформи, що впливають на цілісність соціального організму України.

У 1991 році незалежна Україна постала як суспільство, що утворене на основі частини колишнього соціального організму Радянського Союзу. Правлячі кола України проголосили курс на «розбудову» власної держави та орієнтири євроінтеграції. Цій меті, як стверджували керівники держави, були підпорядковані політика держави і проведення реформ. У процесі реформування було проігноровано соціологічний підхід до формування держави. Ще Г. Спенсер, вивчаючи соціальні інститути, обґрунтував розуміння суспільства як соціального організму. Його теорія, яка орієнтувала на вивчення суспільства як органічної цілісності та розвивалася в руслі еволюціонізму, спочатку набула популярності та широкого поширення в Західній Європі, а потім була витіснена іншими теоріями. В незалежній Україні теорію соціального організму розвивали В. Бех, В. Воловик та інші науковці, які усвідомлювали діалектичний характер процесу становлення молодого українського суспільства, суперечності взаємодії цілого та його частин, небезпеку руйнівних процесів, зумовлених протистоянням цілого і частини. Теорія соціального організму орієнтує на системне і комплексне вивчення українського суспільства як цілісності, а, значить, і виявлення тих факторів, що сприяють зміцненню або послабленню цієї цілісності. На жаль, зазначені розробки виявилися незатребуваними державною владою.

У процесі вивчення життєдіяльності суспільства автором розроблено концепцію життєустрою народу, в основу якої покладено ідею соціального організму країни. Життєустрій народу – це поняття, яке позначає історично утворений порядок взаємозв'язку людини, природи і суспільства, що забезпечує інтеграцію суб'єктів життєдіяльності в певний соціоісторичний організм і відтворення останнього як органічної цілісності, яка ґрунтується на відтворювальних процесах, що включають відтворення людини, економічної системи, соціальної структури, політичної системи, техносфери, соціокультурної сфери та способу життя соціальних суб'єктів.

Аналіз основних відтворювальних процесів засвідчує, що з 1991 р. в Україні переважали деградаційні процеси у відтворенні життєустрою народу. З 1 січня 1993 р., коли населення України досягло максимуму в 52,2 млн осіб, воно знизилося на середину 2013 р. до менш як 45,5 млн осіб, тобто майже на 13 %. Відтворення виробництва характеризується рівнем валового внутрішнього продукту (ВВП). У 2008 році ВВП України становив тільки 74,1 %, а у 2009-му – 62,9 % від показників 1990 р. Відбулася зміна типу відтворення соціальної структури: якщо Україні від УРСР дісталася соціальна структура, що мала в основі людей середнього достатку, тобто тих, хто на Заході позначається як «середній клас», то з 1988 р. по 2001 р. питома вага

нижчих прошарків зроста з 5,7 % до 88,2 %, середніх скоротилася з 75,0 % до 9,8 %, а вищих – з 19,3 % до 2 %. Політична система України відтворюється за моделлю, в якій влада є товаром, що призвело до повного відчуження трудящих верств від влади. Криза техносфери постає в екологічних проблемах і низьких темпах модернізації промисловості, сільського господарства, транспорту, житлового фонду, соціальної інфраструктури. Відтворення соціокультурної сфери та способу життя громадян України відбувалося під впливом названих процесів, що зумовили рух від об'єднаного до розколотого суспільства [5, с. 188–220].

Як бачимо, ще в період до початку конфлікту на Донбасі основні відтворювальні процеси, що відновлюють цілісність соціального організму України, набули тенденцій, що не сприяють інтеграції суспільства. Тобто формувалися загрози, на які керівництво та правлячі кола України практично не звертали уваги. Керівництво України постійно пояснювало все те, що відбувається в країні, необхідністю реформ і супроводжувало обіцянками кращого життя в «європейському майбутньому».

Поняття «реформа» розглядається як політичне перетворення, зміна, що здійснюється пануючим класом без порушення основ існуючого ладу. Аналіз змін життєустрою українського народу засвідчує, що життя більшості громадян України не покращилося, а погіршилося. Тому й обіцянки реформ з боку можновладців у більшості громадян України особливого ентузіазму не викликають. Ті громадяни, які не втратили здатності критично мислити, слухаючи обіцянки чергових реформ з уст можновладців, все частіше задаються таким питанням: «А що в мене ще хочуть забрати? Чого мене ще хочуть позбавити?».

Без урахування соціальних умов життя різних верств і соціальних груп населення в різних регіонах України, без використання соціологічного, культурологічного і цивілізаційного підходів до вивчення життєдіяльності українського суспільства просто неможливо зрозуміти природу конфлікту на Донбасі. Розгортання цього конфлікту відбувалося під впливом низки внутрішніх і зовнішніх чинників. Внутрішні чинники східноукраїнського конфлікту проявляються в тому, що він став наслідком трансформаційних змін в українському суспільстві та політики правлячих кіл, яка ними проводилася. В цьому конфлікті не можна ігнорувати глибокі суперечності в розвитку суспільства. Зовнішні чинники східноукраїнського конфлікту проявляються в гострій боротьбі провідних геополітичних гравців, таких як Росія, США і Євросоюз, за встановлення домінуючого впливу в Україні. Тому необхідно враховувати всі загрози, що постали перед Україною.

Які ж тенденції в житті українського суспільства висвітив конфлікт на Донбасі? Східноукраїнський конфлікт наочно засвідчив низку тенденцій і суперечностей, які були пов'язані з трансформаційними процесами, але практично залишалися поза увагою правлячих кіл України.

По-перше, він засвідчив не лише порушення територіальної цілісності України, а й проблему збереження цілісності соціального організму країни. В

одному з виступів Прем'єр-міністр України В. Гройсман, звинувачуючи в проблемах України корупціонерів та популістів, визнав, що втрата Криму і Донбасу відбувалася протягом майже всіх часів незалежності України [6].

Правлячі кола не усвідомили, що проведенням неоліберальних реформ вони руйнували ті соціальні зв'язки, що пов'язували суспільство в єдиний соціальний організм. Відношення громадян до своєї держави формується тією політикою, перш за все соціальною, яку держава проводить щодо своїх громадян. У сучасній Україні життя переважної більшості громадян, на жаль, не покращилося в порівнянні з попереднім радянським періодом, адже більше 70 % населення переведено до категорії бідних. Не випадково дослідники зазначають, що серед жителів Донбасу дуже поширені настрої ностальгії за радянським минулим, яке дехто образно називає «совком».

Правлячі класи незалежної України, як правило, вражені ненавистю до радянського минулого, яке не дає їм спокою, про що свідчить процес декомунізації. Але дію об'єктивного соціологічного закону залежності від історичного минулого ніхто не відмінив. І тому між правлячими колами і частиною громадян, особливо Півдня та Сходу, проявляється гостра суспільно-політична суперечність, що проявляється у негативному або позитивному відношенні до радянського минулого України.

Крім того, правлячі класи пам'ятають події, що пов'язані з соціально-економічною і політичною кризою 1993–1994 рр. в Україні, коли політика Президента України Л. Кравчука призвела до цієї кризи, а виступ шахтарів Донбасу, які заручилися підтримкою працівників промисловості Півдня та Сходу України, проти цієї політики закінчився достроковими виборами до Верховної Ради України і Президента України. Таким чином, ще в ранній період незалежності України жителі Донбасу заявили про себе як про впливовий суб'єкт суспільно-політичного життя, який здатний вплинути на зміну влади, а отже, і політичного курсу країни. Ці події виявилися знаковими для України, оскільки позначили одну з ліній соціокультурного розлому в суспільстві.

По-друге, східноукраїнський конфлікт засвідчив негативний вплив тих трансформаційних процесів, які відбувалися в українському суспільстві в 1991–2013 рр., на цілісність суспільства. Трансформаційні процеси можуть як посилювати, так і послабляти цілісність соціального організму країни. Для порівняння візьмемо два протилежних за змістом процеси, що мали місце в різні періоди історії України: індустріалізацію радянського періоду та деіндустріалізацію в її пострадянський період.

О. Зінов'єв, наголошуючи на соціальних наслідках індустріалізації в СРСР, визначив її інтегруючу роль в соціальній організації мас населення. В ці роки відбувалося, з одного боку, об'єднання розкиданих на величезній території різних народів у єдиний соціальний організм, а з іншого боку, відбувалися внутрішня диференціація та структурне ускладнення цього організму. Цей процес породжував розростання і ускладнення системи влади та управління суспільством [7, с. 72–73].

В незалежній Україні були проведені реформи, які не лише ослабили економічний потенціал, але й підривали цілісність соціального організму країни. І. Лукінов зазначає, що в кінці ХХ сторіччя Україна змінила свої напрями майбутнього соціально-економічного розвитку, стала на шлях радикальних соціально-економічних і політичних змін з урахуванням досвіду й досягнень розвинутих країн світу. Однак у результаті відсутності національної трансформаційної моделі та невдалого запозичення чужих моделей економічного розвитку, зокрема моделі реформ, що відома як «вашингтонський консенсус», на жаль, перехід у нову якість набув руйнівного характеру. Замість прогресивних економічних і науково-технологічних зрушень, побудови соціально орієнтованої демократичної держави, підвищення матеріального добробуту та духовного рівня життя народу Україна опинилася у глибокому занепаді [8, с. 13–14].

Модель економіки, що сформувалася в Україні в пострадянський період, є руйнівною для соціального організму країни. О. Соскін розкриває природу цих руйнівних процесів: «якщо економіка країни розвивається за моделлю, яка суперечить інтересам більшості громадян і налаштована на задоволення потреб обмеженого кола людей (кланово-корпоративних груп) чи паразитичних потреб охлократії, тоді слід очікувати відповідної реакції у вигляді ентропійних тенденцій, що руйнують економічну систему, унеможливають її стійкий та ефективний розвиток [9, с. 221].

Наслідком ринкових реформ, приватизації та деіндустріалізації стало глибоке соціальне розшарування суспільства. Як зазначає О. Соскін, в Україні побудована хибна соціально-майнова структура суспільства, яка має такий вигляд: 1–2 % – багаті, 15–18 % – умовно середній клас, 75–80 % – бідні. Концентрація багатства в українському суспільстві розподіляється в такому вигляді: у 1–2 % багатих зосереджено 65–70 % багатства, а 75–80 % бідних володіють лише 5 % багатства [9, с. 95–96]. Наведена вище модель існуючої соціально-майнової структури суспільства засвідчує наявність досить глибокого розлому в соціально-класовій структурі українського суспільства. Цей розлом за своїм змістом є не лише соціальним, але й культурним, оскільки детермінує формування двох протилежних культур: культури порівняно невеликої частини українського суспільства, яка має необхідні умови для забезпечення нормальної життєдіяльності, розвитку та самореалізації, і нової культури більшості громадян України, які змушені вести боротьбу за виживання своїх сімей.

У той же час деяким пострадянським республікам вдалося уникнути тих жахливих соціальних наслідків, що пов'язані зі здійсненням ринкових неоліберальних реформ. У Республіці Білорусь режиму О. Лукашенка вдалося уникнути деіндустріалізації країни, промислові підприємства цієї республіки було збережено і модернізовано, а колгоспи і радгоспи були перетворені на сучасні кооперативи. Тому рівень життя громадян Білорусі більш як у два рази вищий, ніж у громадян України. Отже, реформи під керівництвом О. Лукашенка, який відмовився від запровадження моделі Вашингтонського

консенсусу, безконтрольної діяльності ТНК на території Білорусі, були успішними з позицій національних інтересів білоруського народу і виключали можливість соціальних розломів у суспільстві.

Результати пострадянської трансформації Казахстану, де реформи проводилися з чіткою орієнтацією на національні інтереси, засвідчують зміцнення єдності країни. Президент Казахстану Н. Назарбаєв наголошує: в колишньому СРСР Казахстан посідав одне з останніх місць за сукупним рівнем життя. Він зазначає: «Достатньо привести тільки одну цифру: в 1990 році показник обсягу ВВП на душу населення ледве дотягував до 600 доларів. За підсумками 2014 року цей показник склав 13 тисяч доларів, тобто виріс майже в 20 разів. В глобальному іміджі процвітання, що включає 142 країни, в 2015 р. Казахстан посів 56-е місце» [10]. Ці успіхи Н. Назарбаєв пояснює втіленням інновацій та створенням нової індустрії, яка прийшла на зміну сировинним галузям. Державі вдалося накопичити необхідні гроші для проведення модернізації промисловості. За п'ять років було побудовано і введено в дію 900 нових підприємств, за останній рік ще 100, тобто близько тисячі нових підприємств, завдяки чому почали виробляти 500 нових продуктів, яких ніколи не було в Казахстану [10].

По-третє, східноукраїнський конфлікт засвідчив кардинальну зміну ролі держави в житті суспільства. Державна влада в Україні виявилася нездатною виконувати одну з основних своїх функцій – забезпечувати загальносуспільні інтереси. В умовах переходу від планової економіки до «вільного» ринку держава в Україні втратила роль інтегратора, здатного об'єднувати суспільство. Вчені-економісти виявили небезпечну тенденцію: в Україні досі не існує реальних умов виконання державою функцій представника інтересів більшості, але є передумови для використання держави як інструмента забезпечення кланово-групових інтересів [3, с. 13–14]. Ця тенденція призвела до втрати державою здатності виконувати такі функції як підтримка правопорядку, регулювання суспільних відносин, забезпечення соціальної безпеки, збереження суверенітету державної влади над усією територією України.

В. М. Геєць оцінює зміст суспільно-політичних змін в незалежній Україні як рух від абсолютизму держави до абсолютизму ринку. Оскільки кінець ХХ століття позначився у глобальному масштабі успіхами країн з ринковою економікою, де свобода і демократія є основоположними як у суспільному, так і в економічному житті, то вся сукупність ключових рішень у визначенні подальшого розвитку пов'язувалася виключно із вільним ринком, який в умовах переходу від соціалізму до капіталізму став своєрідністю абсолютизму, який лібералізував усі сфери суспільного життя і особливо відносини між державою і бізнесом. Багато в чому нелегальні, непрозорі, а часто й злочинні ринкові відносини між державою і бізнесом стали тією основою магістрального шляху абсолютизації ринку, якому дозволено все. Хоча декларувалося завдання стати країною з цивілізованою ринковою економікою і досягнути результату, який став би основоположною моделлю життя, по суті, попередня модель абсолютизму держави в Україні рухалась до абсолютизму ринку. Склалася

суспільна атмосфера, де «нова ідеологія» стала «тотальною свободою», яка дозволяє йти шляхом збагачення без будь-яких на те обмежень, а псевдоринкові відносини виявилися домінуючими в багатьох сферах, особливо в частині взаємодії держави і бізнесу [11, с. 342].

Утвердження абсолютизму ринку означає, що все, в тому числі і державну владу, було перетворено на товар, а всі сфери суспільного життя охопила корупція. Приватний, вузькогруповий інтерес став домінуючим навіть у вирішення загальнодержавних проблем. За весь 25-річний період незалежності правлячий клас України так і не спромігся піднятися над корпоративними інтересами своїх фінансово-промислових груп, не зміг осмислити значення загальнонаціонального інтересу українського народу та взяти на себе відповідальність за його реалізацію.

По-четверте, східноукраїнський конфлікт чітко виявив стан глибокої деградації правлячого класу України, наслідком якої постає постійне ігнорування можновладцями національних інтересів України, що виступає дезінтегруючим чинником в житті суспільства.

Соціолог І. Кононов проаналізував позицію правлячого класу України щодо проведення виборів у Донбасі. Коли Верховна Рада України лише збиралася почати розробку закону про вибори на території Донбасу, що знаходиться під контролем сепаратистів, в Києві полк «Азов» і цивільний корпус «Азов» провели акцію під гаслом «Вимоги нації – ні капітуляції». Автор зазначає, що підрозділ МВС не мав прав на таку акцію, але це не просто підрозділ МВС, це особистий підрозділ міністра Арсена Авакова. В цьому випадку «Азов» зовсім не виступав проти Верховної Ради. Він створював алібі для правлячої частини політичного класу України, алібі перед Заходом. Це робилося для того, щоб не вирішувати проблему інтеграції Донбасу, щоб не проводилися там вибори, щоб тримати «особливі райони Луганської і Донецької областей» в якості якогось гетто, населення якого піддається колективному покаранню [12].

Далі І. Кононов дає власну відповідь на питання про причини того, що правлячий клас України вишукує аргументи, щоб частина території країни залишалася відірваною від її тіла. Перша причина: війна набула характеру великого бізнес-підприємства, в якому зацікавлені різні контрагенти. Система за два роки устоялася, приносить стійкий прибуток приватному капіталу і задіяні суб'єкти не зацікавлені в її руйнуванні. З другого боку є така ж система, яка прагне до самозбереження, і системи потребують одна одної. Друга причина, війна на Донбасі потрібна правлячій фракції політичного класу України для легітимізації свого правління. Донбас був для цієї фракції нелояльним електоратом. Тому він їй і не потрібен. Третя причина: законодавча діяльність теперішнього парламенту все більше віддаляє населення «особливих районів» від решти України. Депутати примудрилися перейменувати навіть непідконтрольний їм Красnodон. І це при тому, що саме під цією назвою місто стало відомим у світі як символ спротиву нацизму. Для інтеграції

декомунізаційні закони потрібно переглядати, приводячи у відповідність хоча б із здоровим глуздом [12].

По-п'яте, конфлікт на Донбасі засвідчив, що існування недержавних воєнізованих формувань, які діють по обидві сторони конфлікту, виступає серйозною перепорою на шляху реінтеграції Донбасу до складу України. Діяльність недержавних воєнізованих формувань означає появу територій, які непідконтрольні державі, тобто такі, на яких не забезпечується дія законів України, незалежно від прапорів, під якими діють ці формування.

По-шосте, конфлікт показав, що українська національна ідея, яка покликана єднати наше суспільство, інтегрувати його в єдиний соціальний організм, не спрацьовує. Всі Президенти України незмінно стверджували, що ведуть Україну в Європу, але правлячим класам так і не вдалося утвердити європейські цінності в Україні.

У 2013 р. соціологи зафіксували відсутність у суспільстві однозначної відповіді на доленосне питання вибору цивілізаційного вектора розвитку: або Україна входить у нову для неї цивілізацію, або залишається в руслі традиційного східнослов'янського вектора і еволюціонує разом з ним. Між регіонами не було консенсусу щодо геополітичного вибору. В той час в цілому по країні 45 % були прихильниками вступу до Митного союзу, а 42 % бажали інтегруватися в Євросоюз. Регіонально думки щодо цього питання розподілялися так: 67 % на заході – за інтеграцію з ЄС, а 68 % на сході – за входження у Митний союз [1, с. 441]. Соціологи так пояснюють ситуацію, що склалася у 2013 році: «Результати соціологічних досліджень засвідчують, що більшість населення України усвідомлює загрозу з приєднанням до Євросоюзу бути вирваними з природного середовища і *опинитись у чужому* йому духовно-культурному середовищі, з усіма негативними наслідками, що з цього випливають. Сьогодні майже 50 % населення України не сприймають систему західних цінностей (приватна власність, збагачення, індивідуалізм, прагнення до особистого успіху тощо) і лише трохи більше 25 % – сприймають» [1, с. 9]. Отже, ще до початку Євромайдану соціологи зафіксували наявність соціокультурного розлому між регіонами України. Ігнорування правлячими колами України цих суспільних настроїв і наведених застережень соціологів значною мірою сприяли анексії Росією Криму і розгортанню конфлікту на Донбасі.

Соціологи констатують, що при аналізі стану суспільної свідомості українського соціуму слід врахувати ту найважливішу для нього причину розколотості, яка полягає в тому, що держава в нинішніх кордонах виникла порівняно недавно, і в ній не завершено інтегративні соціокультурні процеси. Українська суспільна свідомість історично ще не досягла такого рівня, щоб її можна було назвати хоча б такою, що наближається до цілісної. Цінності, які притаманні різним частинам українського етносу, формувалися в різних історичних умовах і в різних державних системах. Особливістю розколотої суспільної свідомості українського соціуму є множинність площин. Це і внутрішньоетнічна розколотість українців, і міжетнічна розколотість, і

регіональна розколотість, і міжконфесійна розколотість християн (і, навіть, внутрішня розколотість православних), і мовна розколотість, і міжпоколінна розколотість, а також політична, ідеологічна та ціннісна розколотість громадян. Найбільш глибокі розколи суспільної свідомості у нас проходять за такими лініями: європейські – азіатські цінності; радянські цінності – ліберально-ринкові цінності; радянські цінності – традиційні українські цінності; націоналістичні цінності – західні ліберальні цінності [2, с. 519–520].

Виступаючи 21 травня 2016 р. на Дні Європи, П. Порошенко заявив: «...Європа для України – це не просто географічне поняття. Європа – це майбутнє України, це її історичний дух! Європа – це національна ідея, яка панує в серцях українців, яка об'єднує український народ, об'єднує всю нашу країну» [13]. Соціологічні дослідження, проведені протягом останнього року, підтверджують, що серед громадян України більшість становлять ті, які підтримують входження України до ЄС (без населення Криму і Донбасу). А як же бути з Кримом та Донбасом? Невже правлячі кола України готові відмовитися від них лише заради вступу до ЄС, який і сам опинився перед загрозою розпаду?

Отже, реалізація євроінтеграційних прагнень правлячих кіл України як української національної ідеї стримувалася настроями значної частини громадян, які орієнтувалися на зближення з Росією. Нині правлячі кола готові заплатити за реалізацію цієї ідеї навіть втратою цілісності України.

По-сьоме, східноукраїнський конфлікт з усією очевидністю виявив, що держава Україна значно послабила свою суб'єктність і перетворилася на об'єкт міжнародних відносин. Залежність України від США, Євросоюзу та МВФ зросла настільки, що без їхньої згоди не призначається Уряд країни і не визначається її внутрішня та зовнішня політика.

Аналізуючи суб'єктність України, Р. Бортник зазначає: сьогоднішній рівень суверенності України наближається до рівня суверенності УРСР 1990 року, коли було проголошено державний суверенітет, але формально Україна знаходилася під політичним управлінням зовнішніх сил, тобто під економічним управлінням Москви, і еліти теж залежали від Москви. Сьогодні ми маємо зовнішнє управління: політичне в Брюсселі, економічне і політичне – у Вашингтоні, й еліти залежать від цих же західних еліт. Ми економічно стали набагато слабше: рівень ВВП 2015 року не дотягує до 50 % рівня ВВП 1990 року. Країна стала менш перспективною, нас вели в якийсь історичний глухий кут, і цей глухий кут перетворюється на національну трагедію [14].

Таким чином, східноукраїнський конфлікт більш рельєфно відобразив зміст соціальних процесів, виявив жалюгідні наслідки реформування, що характеризують стан сучасного українського суспільства. Трансформаційні процеси в Україні супроводжувалися формуванням кількох ліній розлому соціального організму країни, що зумовлені безвідповідальною політикою правлячих кіл країни, хибною соціально-майновою структурою, згубною моделлю розподілу національного багатства, значними соціокультурними відмінностями регіонів, відсутністю інтегруючого загальнонаціонального

проекту. Воєнний конфлікт на Сході України кардинально посилив лінію соціального розлому в суспільстві, породивши процеси формування нової ідентичності як на Донбасі, так і в Україні засобами інформаційно-психологічного впливу, тобто нав'язування населенню образу ворога в особі іншої сторони.

За цих умов соціальний організм України знаходиться під тиском низки чинників, які загрожують його цілісності. Держава Україна втратила роль основного інтегратора суспільства. Правлячі кола України не змогли виробити національну ідею, що здатна об'єднати всіх громадян і всі верстви населення в єдиний соціальний організм. Перетворення держави Україна із суб'єкта на об'єкт міжнародних відносин позбавляє її можливості реально забезпечувати національні інтереси українського народу шляхом інтеграції всіх регіонів, класів, верств і громад в єдиний соціальний організм країни.

Перспектива подальших досліджень проблеми вбачається у виявленні технологій інтеграції суб'єктів у єдиний соціальний організм країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. В. Ворони, М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2013. – 566 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.studfiles.ru/preview/2495784/>

2. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. – Вип. 1 (15). – Т. 1. – К.: 2014. – 546 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.i-soc.com.ua/files/m/monitoring_2014.pdf

3. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2009. – 657 с.

4. Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015. Національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.

5. Скворець В. О. Життєустрій народу як соціальний феномен. Монографія / В. О. Скворець. – Запоріжжя: КСК-Альянс, 2012. – 376 с.

6. Гройсман: Меня тошнит от того, когда я слышу, что всем все будут давать и бесплатно // Виступ на ICTV 25 квітня 2016 р. – Режим доступу: <http://yandex.ua/video/search?filmId=RVzeIMucUXI&text=гройсман%20назвав%20овинних%20у%20втрата%20криму%20та%20донбасу&path=wizard>

7. Зиновьев А. Несостоявшийся проект. Распутье. Русская трагедия: [сб.] / Александр Зиновьев. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА, 2009. – 542 с.

8. Лукінов І. До питання про концепцію і модель сучасного економічного розвитку України / І. Лукінов // Економіка України. – 2001. – № 6. – С. 5.

9. Соскін О. І. Народний капіталізм: економічна модель для України: монографія / О. І. Соскін. – К.: Вид-во «ІСТ», 2014. – 396 с.

10. Казахстан начал вовремя создавать индустрию // Капитал. – 26.05.2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://kapital.kz/economic/49794/kazahstan-nachal-vovremya-sozdavat-industriyu.html>

11. Геец В. М. Развитие и кризисы в Украине – противоречия трансформации / В. М. Геец // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. Збірник наукових праць. – 2009. – Випуск 15. – С. 341–348.

12. Кононов И. Быть ли выборам в Донбассе, или Действительно ли «Азов» представляет украинскую нацию? / И. Кононов // Ostrovok.lg.ua: Информационно-аналитическое интернет-издание. – 21.05.2016. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ostrovok.lg.ua/statti/lisichansk/byt-li-vyboram-v-donbasse-ili-deystvitelno-li-azov-predstavlyayet-ukrainskuuyu-naciyu>

13. День Європи: Порошенко назвав національну ідею України // Обозреватель. UA. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ukr.obozrevatel.com/politics/17059-den-evropi-poroshenko-nazvav-natsionalnu-ideyu-ukraini--videofakt.htm>

14. Бортник Р. Украина. Траур по независимости. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=xvxlkEDOOuA>

REFERENCES

1. Ukrayins'ke suspil'stvo 1992 – 2013. Stan ta dynamika zmin. Sotsiolohichnyy monitorynh / Za red. d.ek.n. V. Vorony, d.sots.n. M. Shul'hy. - K.: Instytut sotsiolohiyi NAN Ukrayiny, 2013. – 566 s. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.studfiles.ru/preview/2495784/> (in Ukrainian).

2. Ukrayins'ke suspil'stvo: monitorynh sotsial'nykh zmin. – Vyp. 1 (15). – Т. 1. – К.: 2014. – 546 s. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.i-soc.com.ua/files/m/monitoring_2014.pdf (in Ukrainian).

3. Sotsial'no-ekonomichnyy stan Ukrayiny: naslidky dlya narodu ta derzhavy: natsional'na dopovid' / za zah. red. V. M. Heytsya [ta in.]. – К.: NVTs NBUV, 2009. – 657 s. (in Ukrainian).

4. Novyy kurs: reformy v Ukrayini. 2010–2015. Natsional'na dopovid' / za zah. red. V. M. Heytsya [ta in.]. – К.: NVTs NBUV, 2010. – 232 s. (in Ukrainian).

5. Skvorets' V. O. Zhyttyeustriy narodu yak sotsial'nyy fenomen. Monohrafiya. – Zaporizhzhya: KSK-Al'yans, 2012. – 376 s. (in Ukrainian).

6. Hroysman: Menya toshnyt ot toho, kohda ya slыshu, chto vsem vse budut davat' y besplatno // Vystup na ICTV 25 kvitnya 2016. – Rezhym dostupu: <http://yandex.ua/video/search?filmId=RVzeIMucUXI&text=hroysman%20nazvav%20ovynnykh%20u%20vtrati%20krymu%20ta%20donbasu&path=wizard> (in Russian).

7. Zynov'ev A. Nesostoyavshyysya proekt. Rasput'e. Russkaya trahedyya: [sb.] / Aleksandr Zynov'ev. M.: AST: AST MOSKVA, 2009. – 542 s. (in Russian).

8. Lukinov I. Do pytannya pro kontseptsiyu i model' suchasnoho ekonomichnoho rozvytku Ukrayiny / I. Lukinov // Ekonomika Ukrayiny. – 2001. – № 6. – S. 5 (in Ukrainian).

9. Soskin O. I. Narodnyy kapitalizm: ekonomichna model' dlya Ukrayiny: monohrafiya / O. I. Soskin. – K.: Vyd-vo «IST», 2014. – 396 s. (in Ukrainian).

10. Kazakhstan nachal vovremya sozdavat' yndustryu // Kapytal. – 26.05.2016. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://kapital.kz/economic/49794/kazahstan-nachal-vovremya-sozdavat-industriyu.html> (in Russian).

11. Heets V. M. Razvytye y kryzysy v Ukrayne – protyvorechyia transformatsyy / V.M. Heets // Metodolohiya, teoriya ta praktyka sotsiologichnoho analizu suchasnoho suspil'stva. Zbirnyk naukovykh prats'. – 2009. – Vypusk 15. – S. 341-348 (in Russian).

12. Kononov Y. Byt' ly vyboram v Donbasse, yly Deystvytel'no ly «Azov» predstavlyaet ukraynskuyu natsyyu? / Y. Kononov // Ostrovok.lg.ua: Ynformatsyonno-analytycheskoe ynternet-yzdanye. – 21.05.2016. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ostrovok.lg.ua/statti/lisichansk/byt-li-vyboram-v-donbasse-ili-deystvitelno-li-azov-predstavlyaet-ukraynskuyu-naciyu> (in Russian).

13. Den' Yevropy: Poroshenko nazvav natsional'nu ideyu Ukrayiny // Obozrevatel'. UA. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ukr.obozrevatel.com/politics/17059-den-evropi-poroshenko-nazvav-natsionalnu-ideyu-ukraini--videofakt.htm> (in Ukrainian).

14. Bortnyk R. Ukrayna. Traur po nezavysymosti. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.youtube.com/watch?v=xvxlkEDOOuA> (in Russian).

АННОТАЦИЯ

Сворец В. А. Восточнoукраинский конфликт в зеркале реформирования украинского общества.

Анализ основных процессов, определяющих развитие современного украинского общества, таких как трансформация общества, нарушение его целостности, изменение роли государства в жизни общества, деградация правящего класса Украины и его влияние на социальные процессы, образование линий разлома в социальном организме, формирование новых идентичностей как следствие социального разлома, показывает их тесную взаимосвязь с восточнoукраинским конфликтом. Этот конфликт со всей выразительностью высветил все те процессы, которые продолжительное время проявлялись в обществе, создавали почву конфликта и остаются факторами, которые несут угрозу целостности социального организма Украины.

Ключевые слова: украинское общество, социальный организм страны, восточнoукраинский конфликт, социальные процессы, целостность общества, социальные разломы, идентичность.

SUMMARY

Volodimir Skvorets. East Ukraine Conflict as a Reflection of Reforms in the Ukrainian Society.

To represent changes in modern Ukrainian society the article deals with the theory of social organism. It focuses on the systematic and comprehensive study of society as a whole, thus identifying the main factors contributing to the strengthening or weakening of the integrity. Unfortunately, the developments of Ukrainian scientists studying our society with the help of this theory turned out to be unrequired by the government. Even before the conflict in the east of Ukraine basic reproductive processes restoring the integrity of Ukraine's social organism were apt to discourage social integration. In fact this threat was ignored by the country's government and ruling circles.

East Ukraine conflict revealed a number of trends and contradictions connected with transformation processes which weakened the integrity of the country's social body. Firstly, it exposed not only violation of Ukraine's territorial integrity, but also the problem of preserving the integrity of the social body of the country. The ruling circles did not realize that conducting neoliberal reforms would destroy social ties uniting the society as an entity.

Secondly, East Ukraine conflict reflected the negative social impact of transformation processes taken place during 1991-2013. The economy model that emerged in the post-Soviet Ukraine is destructive to the social body of the country. Market reforms, privatization and de-industrialization caused a deep social stratification. The existing social property structure reveals a great split in the Ukrainian social-class structure.

Thirdly, the conflict proved a radical change in the state's social role. The state power in Ukraine turned out to be unable to maintain public interests. It loses the ability to perform such functions as law enforcement, regulation of social relations, ensuring social security, keeping the state power sovereignty over the whole territory of Ukraine.

Fourthly, East Ukraine conflict clearly disclosed a deep degradation of the ruling class in Ukraine. Authorities constantly ignore national interests of Ukraine, this fact becomes a disintegrating factor in the social life.

Fifthly, the conflict in Donbass region showed that the existence of non-state armed groups on both sides of the conflict is a great obstacle to the process of Donbass reintegration into Ukraine. The activity of such militias means the emergence of territories that are not controlled by the state, that is, where laws of Ukraine are not kept regardless of the flag under which they act.

Sixthly, the conflict indicated that the Ukrainian national idea despite its aim to unite our society and integrate it into a single social organism does not work. The reason is that many Ukrainian citizens focused on closer relations with Russia and did not share the European aspirations of their authorities (according to 2015 survey – the major part of people).

Seventhly, East Ukraine conflict clearly demonstrated that the state significantly weakened its subjectivity and turned into an object of international relations.

Ukraine's dependence on the USA, the EU and the IMF has increased so much that their consent is essential to appoint the government and to define its internal and external policy.

Therefore, East Ukraine conflict reflected the social processes in a more detailed way. It also revealed sad consequences of reforms unfolding the state of modern Ukrainian society. Transformation processes in Ukraine were accompanied by the formation of several fault lines of the country's social body, caused by the irresponsible policy of the ruling circles, false social and material structure, destructive model of national wealth distribution, significant social and cultural differences between regions, lack of the national integration project. The military conflict in eastern Ukraine dramatically increased a social split in the society, causing the process of forming a new identity both in Donbass and in Ukraine by means of information and psychological impact, that is, the imposition of an enemy image represented by the opposite side. East Ukraine conflict highlighted all the processes that had long been manifested in the society, and had become the basis of the conflict and still threaten the entity of Ukraine's social organism.

Key words: *Ukrainian society, the social body of the country, East Ukraine conflict, social processes, social entity, social split, identity.*